

Іваштенко О. О., Сагаровський А. А. Методологія й методика укладання ідіодіалектного словника. У статті йдеться про ідіодіалект як феномен акумуляції й реалізації мовлянином говіркової дійсності, про дихотомію співіснування в комунікативній системі загального й окремішнього, про мовленнєву картину світу діалектної особистості, подано практичні поради щодо методів здобування ідіодіалектного фактажу (співучасть, тематичні й загальні бесіди-розмови, використання спеціальних програм, питальників, словників і словників), наведено приклади репрезентативної демонстрації матеріалу (зіставна таблиця, фрагмент ідіодіалектного словника).

Ключові слова: діалектизм, діалектний словник індивідуума, ідіодіалект, Центральна Слобожанщина (Харківщина).

Іваштенко О. А., Сагаровский А. А. Методология и методика составления идиодialekтного словаря. Статья посвящена идиодialekту как феномену аккумуляции и реализации диалектоносителем речевой действительности, дихотомии сосуществования в коммуникативной системе общего и частного, речевой картине мира диалектной личности; в работе даны практические советы относительно методов получения идиодialekтного фактажа (соучастие, тематические и общие беседы, использование специальных программ, вопросников, словарей и словников), приведены примеры репрезентативной демонстрации материала (сравнительная таблица, фрагмент идиодialekтного словаря).

Ключевые слова: диалектизм, диалектный словарь индивидуума, идиодialekт, Центральная Слобожанщина (Харьковщина).

Ivashtenko O. O., Sagarovskij A. A. Methodology and method of idiodialectal dictionary compilling. The article is devoted to the problem of an idiodialect as a phenomenon of the accumulation and realization of speech reality by the typical dialect individual, a dichotomy of the coexistence of general and individual in a local territorial communicative system, a speech picture of a dialect person's world; the practical advices concerning the methods of obtaining the idiodialectal actual material (partnership, thematic and general conversations, the usage of special programs, questionnaires, dictionaries) are given in the article, the examples of the representative demonstration of the material (the comparative table, a fragment of a dialect person's vocabulary) are cited.

Key words: Dialecticism, the dialect dictionary of an individual, the idiodialect, Central Slobozhanshina (Kharkovshina).

Славний філолог Юрій Шевельов у багатом'ї наукових інтересів не проминав Слобожанщину, зокрема її мовлення й історію заселення [напр., 6:34–53, 173–184, 393–436; 7:54–65 й ін.], тому маємо певні підстави розглядати наші матеріали у контексті його проблематики.

Українська діалектна лексикографія, на жаль, не може похвалитися тим, що вся говір-на територія представлена словниками, атласами, монографічними описами, хоча, безперечно, немалі здобутки є. Насамперед це роботи Г. Аркушина, З. Бичка, В. Ващенко, К. Германа, Й. Дзендзелівського, П. Лисенка,

А. Москаленка, М. й О. Никончуків, М. Ониш-кевича, В. Чабаненка й кількох інших подвижників регіонального словникарства, але таких праць принаймі не стільки, на скільки заслуговує предмет, об'єкт і матеріал.

Гірше справа обстоїть із описом лексики говірки (зокрема й одного села). Навіть у все-слов'янському обширі тут можна згадати хіба що масштабні словники с. Деуліно Рязанського району Рязанської області (Росія), банатської говірки (С. Стойков, Болгарія), с. Доманевек (М. Шимчак, Польща). В україністиці цим займалися й мають окремі публікації

Й. Дзендзелівський, О. Мельничук, А. Сизько, Т. Сікиринський, О. Тараненко, Л. Фроляк.

Кепсько виглядає ситуація із конкретним вивченням-представленням індивідуума-мовця (у нас це практично роботи О. Горбача й А. Зеленька), що слід сприймати щонайменше як виразну некоректність, бо реально говірку (говір, діалект, наріччя) ми реально не спостерігаємо як колективний феномен, адже природне мовлення існує лише в усній реалізації конкретної особи (особистості, індивідуума). Так діалектично сприймали цю двоїстість І. Бодуен де Куртене, Л. Щерба. У наш час на таких позиціях є більшість учених-гуманітаріїв. Відомий російський психолінгвіст А. Леонтьєв необхідність теоретичного і практичного вивчення індивідуального мовлення обґрунтовує сентенцією, що як би ми не вірили у мову як суспільний феномен, розкрити її соціальну природу можемо тільки досліджуючи її формування й функціонування в реалізаторів-індивідів. Вивчення людини-мовця – першочергове завдання лінгвістики, якщо вона хоче знати відповідь не лише на запитання «як?», а й на питання «чому?» [1:23].

Із сучасних східнослов'янських мовознавців, які ґрунтовно опрацювали, узагальнили теоретичні засади і практично зреалізували ідею створення словника особистості, назвати можна російського вченого В. Тимофєєва, на роботи якого «Дialeктивный словарь личности» [4] та «Личность и языковая среда» [5] ми, в основному, зважатимемо (як у цій статті, так і в укладанні ідіодіалектного словника носія центральнословобожанської говірки).

До речі, під ідіодіалектом розуміємо сукупність мовленнєвих особливостей, характерних реалізаторові (мовній особистості, індивідуумові) певної комунікативної спільноти.

Виходячи з того, що мовлення окремих осіб як визначена конкретія, творить говірку, а відтак – ступнево: говір, діалект, наріччя й, власне, частину загальнонародної комунікативної системи, ми й зацікавилися певним ідіодіалектоносієм – корінним жителем с. Березового Шевченківського району Харківської області Гриценко Вірою Іванівною (далі – ГВІ). Лінгво-біографічні відомості про інформатора: вік – 72 роки, середня освіта, працювала рядовою колгоспницею, продавцем сільської крамниці; усі ближні члени сім'ї (бабуся, дідусь, батько, мати, чоловік) – місцеві, в індіалектному середовищі ніхто (і сама В.І. Гриценко) тривалий час не був. Село Березове розташоване за 7 кілометрів од автотраси й залізниці. Основні заняття березівців – хліборобство, тваринництво, городництво; під-

приємств у селі немає. Національний склад пункту – українці (з невеликим домішком); говірка села досить консервативна, традиційна, цілісна, типом – центральнословобожанська.

Березівську говірку й ідіодіалект В.І. Гриценко ми досліджували протягом 8 років і переконалися у мовленнєвій типовості, своєрідній «еталонності» респондента. Важливо є і те, що інформатор є бабусею О. Іваштенко (співавтор статті), це практично усуває можливість «неправдивості» відповідей, така «сімейщина» у данім разі надзвичайно позитивна і продуктивна, адже близьку людину легше розговорити, налаштувати на невимушеність, природно-місцеву (й індивідуальну) коректність фактажу, це забезпечує від намагання «олітературнити», «осучаснити», «цивілізувати» місцеве мовлення. Між іншим, згадуваний нами В. Тимофєєв уклав діалектний словник особистості на матеріалі ідіодіалекту своєї матері – Тимофєєвої Є.М. [4:8].

Наш основний інформатор – людина пам'ятлива, словоохотлива, контактна, з уродженим відчуттям мови, знає багато прислів'їв, приказок. Вона доволі свідомий носій синхронно-діахронного мовлення, вільно орієнтуючись у сучасному стані говірки, знаючи її, володіючи нею, немало згадує з мови своїх матері й бабусі, помічає новітні елементи, зокрема у мовленні молодих односельців. Наприклад, Віра Іванівна відзначає зміни місця наголосу у деяких «звичайних» словах: *гра́блі, коно́пля, коро́місло, сере́діна; вузький, низький, ста́рий, те́рпкий; високо́, широко́; обруч, обух*, пригадує, що бабуся й мати вживали діалектизми *глігавка* – «борлак», *шкóмтатъ* – «лоскотати», *нічка* – «схованка», *ски́глик* – «солодкий коржик», *сю́рпа* – «бульйон, юшка», *обу́га* – «взуття», *мо́ришка* – «зморшка», *герге́ля* – «незграба», *ви-хаю́чують* – «мити, чистити», *зада́р* – «задарма, дуже дешево»; *каніве́рт, канахве́т, но́чови, колубні́ка; позавчори́ш, завтрі́ш, позаватрі́ш; завбі́льшіаки, завгли́біаки*, та й сама зрідка послуговується ними.

Задля об'єктивності й забезпечення порівняльно-мовленнєвого тла (фону) ми здобували фактичний матеріал ще у кількох місцевих, ясна річ, інформаторів. Подаємо список цих осіб із ситуативно значущими характеристиками (вік, освіта, рід і вид трудових занять; порядковий номер представлятиме елементи мікроговірки респондента в усіляких подальших наших таблицях, схемах, зіставленнях, коментарях):

1) Єфимова Тетяна Олексіївна – 74 роки, 7 класів, доярка (пенсіонер);

2) Жовтоног Олена Іванівна – 71 рік, 10 класів, доярка (пенсіонер);

3) Зеленська Тамара Дмитрівна – 73 роки, 7 класів, буряківниця, обліковець МТФ, доярка (пенсіонер);

4) Зубенко Єфросинія Степанівна – 97 років, неписьменна, колгоспниця-різнороб (пенсіонер);

5) Писаренко Клавдія Денисівна – 86 років, педшкола, учитель-вихователь молодших класів (пенсіонер).

Як уже зазначалося, ми маємо найповнішу багаторівневу інформацію про сучасний стан говірки. За потреби таке джерело можна представити знаком, скажімо, Х (у схемах, таблицях).

За джерела-орієнтири для здобування фактажу може слугувати багато що. Ми, наприклад, частково чи повністю використовували «Вопросник Общеславянского лингвистического атласа» (1965), «Програму для збирання лексико-семантичних діалектних матеріалів Слобожанщини» (2000, машинопис), «Програму для збирання матеріалів до Діалектологічного атласу української мови» (1949), «Програму збирання матеріалів для вивчення топоніміки України» (1962), «Програму для збирання лексики українських говорів: бджільництво, овочівництво, садівництво» (1982), «Програму для збирання матеріалів до Лексичного атласу української мови» (1987), машинопис 1, 2, 3 томів «Діалектного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини)» (2006, 2007, 2008), словники «Словника діалектної лексики Луганщини» (2002) і «Словника українських східно-слобожанських говірок» (2002). Удалися ми й до відносно несподіваного і нетрадиційного у такому застосуванні джерела як «Орфографічний словник української мови» (1975); він значний обсягом (114000 одиниць), і використовували ми його, як і словники згаданих вище лексикографічних робіт, для своєрідного «провокування», «інспірування» аналогічно-асоціативних мовленнєвих реакцій відповідача.

Самозрозуміло, що, скажімо, з індексу орфографічного словника ми не брали лексем «безперспективних» для традиційної говірки, наприклад: *аберація, абсент, абсорбція, абунля, бекар, біметалевий, біосфера, буфон, бушель, велярний, вельбот, газават, галоген, доктрина, ізоглоса, ізотера, ізотерма, ізотоп, інсургент, маркшейдер, фагот, фагоцитоз, фанаберія, фехтувати* й багатьох інших, проте деякі нечастого вживання слова теж можуть бути інформативними в місцевій (індивідуальній) інтерпретації, зокрема щодо

фонетики, словотворення, семантики, народного етимологізування – *есковаторицик, есковаторициця, жінси* – «джинси», *зваріцик, зваріциця, идся, інструкція, канат* – «канат», *лазарь* – «лазер», *попкорм* – «попкорн», *радіволокатор, ступінатор* – «супінатор», *хвільтр* і т.ін.

У реалізації методу опитування: «розкрити словник і перебрати в алфавітному порядку всі слова, щоб визначити, які уявлення вони викликають у нашої свідомості, і чи викликають їх узагалі» (за іронічним зауваженням Ж. Вандрієса), що начебто створює штучні, лабораторні умови у виявленні обсягу й особливостей словника інформанта, ми маємо авторитетних попередників, у тім числі й В. Тимофєєва, який, заочно полемізуючи з Ж. Вандрієсом, апелює до його ж таки тези, що слово ніколи не буває ізольованим у нашої свідомості, воно завжди входить до складу більшої чи меншої групи лексем, які й надають йому значення. Саме завдяки цьому, говорить В. Тимофєєв, метод опитування за індексом словників і придатний. «Якщо слова в нашої пам'яті є не в механічному порядку, а усвідомлюються у зв'язку з іншими, то навіть просте називання (проговорювання й аудиторія) слова викликає в інформанта цей ланцюг зв'язків й одразу допомагає виявити його значення» [4:15].

До цього слід додати, що й будь-яка програма для здобування фактажу теж певною мірою детермінує, обмежує обсяг матеріалу, може спричинити некомфортні ситуації для об'єкта дослідження (мовлянина). Небезпека штучності, напруженості криється й у невдало вибудованій бесіді, некоректності запитань (як у формі, так і змісті), що може потягти за собою певне викривлення мовленнєвої реальності. Але все це так називані практично неминучі «витрати виробництва», які слід намагатися зменшити до мінімуму.

Для одного з підвидів одержання інформації від мовленнєвих індивідуумів (Гриценко В.І., 5-6 фонової), ми, як зазначали, використовували (як найбільш «утаємничений», нейтральний, індіферентний для мовлян) згаданий вище орфографічний словник, словники діалектологічних лексикографічних робіт із поближких територій; В. Тимофєєв для цього ж послуговувався «Словарем русского языка» С. Ожегова [4:15]. Метода, зрозуміло, схожа: експлоратор зачитує слово (форму), інформант підтверджує чи заперечує знання їх, у відомих коригує помісцевому фонетичні й граматичні особливості, відтворює у контекстах (словосполучен-

нях, реченнях). У смисловій, понятійній реакції інформатора на слова виразно виявляються життєвий і трудовий досвід, умови й ознаки традиційної господарки, конкретні предмети, події, особи й ін. У структурі натуральних словосполучень і речень із називаною лексемою моделювалася, реалізовувалася індивідуальна й звична мовленнєва система інформанта, як про це пише й В. Тимофєєв [4:15].

Здобуваючи матеріал за питальниками, використовуючи свій доволі немалий у цьому досвід [див., напр.2;3], орієнтуючись у реальний говірковий ситуації, ми дещо «ревізували», адаптували їх до місцевих умов. Наприклад, із «Програми...» Й. Дзендзелівського (1987) прибрали практично «безнадійні» щодо конкретного регіонального виявлення лексеми (семеми) *лудина, цумаття, фанта, фантиння* – «одяг»; *лахута, курманина, курмачча, шумоть, кашламаття, ребиса, катран* – «старий, порваний одяг»; *гуцич, гуч, пустоша, дербіна, дермаза, жеморя, жемряк, сутич, стуриша, стуричник, жевирь, джурджі* – «гушавина, нетрі»; *дуфати, духвати* – «сподіватися, покладати надії»; *атарця, дзестро, дзестри, зестра, бонда* – «віно, посаг»; *прість, зверть, нутра, степа, хлань, кугава, розтар, верзь, бороло* – «безодня, провалля» й ін. Працюючи з «Питальником до ДАУ» (1949), ми не використовували, наприклад, (під)розділи «Фонетика», «Морфологія-словозміна»), бо здобутий за ними матеріал не був би для нас основним (хоча ми його й не ігнорували), та й ці говіркові підсистеми достеменно нам уже відомі.

Самозрозуміло, що ми одержували фактаж і зі спостережень над мовленням індивідумів, невимушених розмов, тематичних бесід-розповідей про колишнє, нинішнє життя, дівування, парубкування, сватання, заручення, весілля, хрестини, колядування, шедрування, досвітки, прядіння, ткання, вишивання, будівництво хати, город, сад, полювання, риболовлю, війну, обжинки, входини, сім'ю, родичів, історію села, традиційні сільськогосподарські роботи, вірування, забобони, одяг, взуття й ін., й ін. – здебільшого, як це чинив, наприклад, і В. Тимофєєв [4:19], методом відносно активної співучасті.

Багатий інформативний матеріал, здобутий у різні способи від індивідів, можна поліфункціонально використовувати, наприклад, для представлення мовлення особистостей, березівської говірки у цілому. Це, зокрема, зручно поілюструвати таблично, причому такій зіставно-порівняльній демонстра-

ції піддаються елементи будь-якого рівня і підрівня системи, нас, правда, найбільше цікавлять лексика, семантика, слово(формо)творення (розшифрування умовних знаків таблиці – вище):

Діалектизм	ГВІ	1	2	3	4	5	X
Бабодур – «бабій, зальотник, ловелас»	+	+	–	–	+	+	+
Бибр'ахи – «козячий, овечий послід»	+	+	+	+	+	–	–
Гар'уват' – «важко, виснажливо працювати»	+	–	+	–	–	+	–
Кашел'ук – «коклюш, інфекційна хвороба»	+	+	–	+/–	–	+	–
К'їш – «ковганка»	+	+/–	–	+	+	–	–
Кілометр – «кілометр»	+	+	+	+	+	+	–
К'існий – «тісний, вузький»	+	+	+	+	+	+	– / +
Кладн'а – «певна кількість кладок снопів»	+	+	+	–	+	+	–
Клєшч'і – «кліщі, обценьки»	+	+	+	+	+	+	+
Книжник – «книжкова шафа»	+	+	+	+	–	–	–
Кнутовище – «пужално»	+	+	+	+	+	+	+
Кобила – «пристрій для ловіння риби»	+	+	+	+	–	–	–
Коўбуха – голова»	+	+	+	+	+	–	– / +

Послугуючись усіма згаданими попередньо способами і методами, фактаж (і фонетичні матеріали) до ідіодіалектного словника Віри Іванівни Гриценко ми вже зібрали (якщо допустити кінечність його), він уже практично скомпонований (див. про це ще [2:108–120], налічує близько 4500 одиниць опису (у В. Тимофєєва, наприклад, приблизно 2800 [4:19], бо він майже не подає похідні форми),

уришок його пропонуємо у поки що неостаточно опрацюванні (добір діалектем, структура статей – загальноприйняті):

КОВЕЗКА -и, ж. 1. Крива палиця. *Та-ко́йу кове́зко́у т'і́ки у но́с'і колу́па́т'.*

КОДРА -и, ж. Ковдра домашнього виготовлення. *Ко́дро́йу й укри́ц'а мо́жна.*

КОЗИРЬ [козир'] -я, ч., -і, ж. 1. У картярській грі карта масті, умовно прийнятої за старшу; козир. *Шоста́ко́у ко́зир'і́ йа́ й туза́ простого́ у́бйу́.* 2. Ірон. Людина значної, помітної посади. *Йак брига́д'і́р, так у́же́ й ко́зир'.* 3. Додатковий аргумент, перевага. *З та́ким ко́зир'ом і на ви́бори мо́жна йти́.*

КОЗИРЬОК [козир'ок] -р'ька, ч. 1. Щиток кашкета, картуза; козирок. *Козир'о́к у карту́з'і́ злам'у́с'а – хоч викида́й.* 2. Захисний щиток механізму, що запобігає травмуванню очей, рук. *Козир'о́к ни зні́май, бо там и́ст'і́р'о́нка крути́ц'а.*

КОЗЬ-КОЗЬ [коз'-коз']. Вигук, яким прикликають кіз. *Коз'-ко́з', на трави́чку, лис-то́чк'і́у.*

КОЗЯ [ко́з'а] -і, ж., дит. Коза, козеня. *Коз'а́ ви́росте і ста́не козо́йу.*

КОКО -а, с., дит. Куряче яйце. *Ко́ко ку́рочка знесе́, а бабу́с'а зваре́.*

КОКОЧКО -а, с., дит. Зменш.-пестл. до **КО́КО**. *Знисла́ ку́рочка ко́кочко б'і́ле́н'ке, кру́гле́н'ке.*

КОЛИХАНКА -и, ж. 1. Дитяча гойдалка. *Змайструва́у колиха́нку дере́в'яну́.* 2. Колиска-пісня. *Йак просп'і́вайу колиха́нку, так ма́ле́ й засне́.*

КОЛОДІЗЬ [коло́д'із] -я, ч. Колодязь. *Ко-ло́д'із' копа́т' – ни́шуто́шне д'і́ло.*

КОЛОДКА -и, ж. Циліндричний порожнистий зріз із суцільної колоди як цямрина криниці, колодязя. *Коло́дка бу́ла́ йак зру́б, щоб ни обва́л'ува́лис'а кра́йі́.*

КОНОПАТИЙ -а, -е. Веснянкуватий, із веснянками. *Йак со́нце, так конопа́тих і ви́дно.*

КОМПА́НІЯ [компа́н'ія] -ї, ж. Компанія, гурт. *Компа́н'ія́ весе́ла з'і́бралас'а.*

КОНСЕРВА́НТИ -ів, мн. Законсервовані продукти. *Доста́йу з по́гр'і́ба консе́рванти́, одкрива́йу і ї́м.*

КО́НЯ [ко́н'а] -і, ж., дит. Коник, кінь, лоша. *Ко́н'а при́б'і́жі́т', трави́чки по́йі́ст'.*

КОРМА́Ч -а, ч. Працівник тваринницької ферми, який доглядає корів. *Корма́ч ни т'і́ки розво́зе корм, а́ й чи́сте кор'і́у, вичи́сча́ гной.*

КОРМИ́ТИ -ю, -иш. 1. Годувати. *Худо́бу́ й пти́ц'у́ покорми́у.* 2. Доглядати, піклуватися. *Ба́т'ка́ й ма́т'і́р тре́ба́ корми́ти до ста́рост'і́.*

КО́РОБ -а, ч. Одвірок, рама дверей, лутка. *Ко́роб уста́у́л'а́йу́т' з двер'а́ми, щоб ни тирі́коси́ти.*

КОРО́БКА -и, ж. Тс, що **КО́РОБ**. *Ко-ро́бку́ п'і́дкли́ни́ти тре́ба́, щоб ви́р'і́ун'ати́.*

КОРО́ІД [коройі́д] -а, ч., зрід. Дятел. *Ко-ро́йі́д он у́же́ дере́ва до́уба́.*

КОРЧОМА́ХА -и, ж. Великий корч, коряга. *Корчома́х у л'і́с'і́ набра́ли, тепе́р буди́мо то́пи́ти.*

КОРЧОМАХУВА́ТИЙ -а, -е. Укритий корчами, нерівний. *По́ле п'і́д л'і́сом корчома-хува́те.*

КОСА́РЬ [коса́р'] -я, ч. Косар. *Та́кий ко-са́р', шо́ й п'і́а́ти по́:бр'і́зали́.*

КОСІ́-КОСІ́ [кос'і́-кос'і́]. Вигук, яким нацьковують собак. *Кос'і́-кос'і́́ його́, щоб ни ла́зи́у́ тута́.*

КО́СЯ [ко́с'а] -і, ж., дит. Тс, що **КО́НЯ**. *Бач, ко́с'а́ заржа́ла і поб'і́гла́.*

КО́ХТА -и, ж. Кофта. *Ко́хту од'і́вали до сп'і́дні́ц'і́.*

КОХТИ́НА -и, ж. Тс, що **КО́ХТА**. *Кох-ти́ну на́п'і́ала́, та́ й подала́с'а на робо́ту.*

КОЧЕРГА́ -и, ж. 1. Жарт. Рука. *Ти сво́йе́йу́ кочирго́йу́ й стака́н ни уде́ржи́ш.* 2. Жарт. Нога. *Порозкида́у сво́йі́ коче́рги, шо́ й ни про́йди́ш.*

КРАСА́ВЕЦЬ [краса́виц'] -вця, ч. Красень. *То́ у́же́ бу́у та́кий краса́виц', шо́ й гла́з не в'і́д'і́рва́т'.*

КРАСА́ВИЦЯ [краса́виц'а] -і, жін. до **КРАСА́ВИЦЬ**. *Та́ка краса́виц'а́ ус'і́м на-ра́виц'а́.*

КРАСА́ВКА [краса́ўка] -и, ж. Тс, що **КРАСА́ВИЦЯ**. *Оле́на молодо́йу́ краса́ўка бу́ла́.*

КРАСА́ВЧИК [краса́ўчик] -а, ч., пестл. до **КРАСА́ВЕЦЬ**. *Та́кий краса́ўчик уда́с'а, шо́ д'і́уча́та ўмира́йу́т'.*

КРАСИ́ТИ -сю, -иш. Фарбувати. *По-кра́с'у́ полотн'а́не бу́зино́у – і хо́д'у́.*

КРА́СКА -и, ж. 1. Фарба. *Ку́пи́ли кра́ски забо́р покра́сити, а вона́ спо́рчина́.* 2. Колір, забарвлення. *Ма́те́р'і́а тако́ї́ кра́ски нам ни п'і́дхо́де.* 3. Фарбування. *Та́ка кра́ска ни го́ди́ц'а – ус'і́ шч'і́тки ви́дно.*

КРАСУ́ЛЯ [красу́л'а] -і, ж., пестл. до **КРАСА́ВИЦЯ**. *Красу́л'а́ ўро́ди́лас'а, на ўсе се́ло́.*

КРА́ШАНКА -и, ж. Куряче яйце. *Знисла́ ку́риц'а́ кра́шанку́, а соба́ка розби́у́ і з'і́у́.*

КРА́ШАНО́ЧКА -и, ж., зменш.-пестл. до **КРА́ШАНКА**. *У го́луба́ кра́шаночка ме́нша́ за ку́р'ачу́.*

КРЕ́ПКО. Незм. 1. Міцно. *Кре́пко узо́л зав'яза́у́.* 2. Сильно. *Кре́пко у́дари́у – и́че*

чмил'ї гудут'; 3. Концентровано, ефективно. Вітили крєпко – шче голова несв'їжа; 4. Посправжньому, взірцево. Крєпко хазайнуїє, от у його усе і їє.

КРИВАЧКА -и, жс. Рахїт. У т'її д'їучини кривачка стїни з д'їцтва.

КРИША -і, жс. 1. Дах, покрівля. Криша прот'їкаїє – трєба шїхвир м'їн'їт'.

КРОВОЗЛІЯНІЄ [кровозл'їян'їїє] -я, с. Крововилив. У сус'їдки кровозл'їян'їїє слу-чїлос' – парал'їзована.

КРОЛЬ-КРОЛЬ [крол'-крол']. Вигук, яким прикликають кролів. Крол'-крол', їди їа погляд'у.

КУДІЛЬ [куд'їл'] -делі, жс. 1. Палиця, рогулька, кілок, на які навивали пряжу. Куд'їл' крутили, і на його навивалас'а нїтка; 2. Прядиво, намотане на палицю, кілок. Ну шо, куд'їл' готова ужє?

КУЙ ЖИЛІЗО [жил'їзо], **ПОКИ ГАРЯЧЕ** [гар'ачє]. Поспішати скористатися сприятливими умовами. Куй жил'їзо, поки гар'ачє – бири д'їку, поки молод'а.

КУЛЬТЯШКА [кул'т'ашка] -и, жс., ірон. Тє, що КУЛЬША. Ноги нїма, а на ку-л'т'ашку протєз над'їва.

КУЛЬША -і, жс. Кукса. Ноги поїїздом одр'їзало – ост'їлис'а сам'ї кулі'ш'ї.

КУМКА -и, жс., пестл. Кума. Скоро мой'а л'убима кумка прїїде.

КУРТІНА -и, жс., жарт. Куртка. На-кїнула куртїну – ї на улиц'у.

КУРУШКА -и, жс. Завірюха, снігопад із вітром. Надвор'ї така курушка метє, шо ї собаку ни вижинеш.

КУСТЮМ [куст'ум] -а, ч. 1. Костюм, комплект верхнього одягу. У куст'ум'ї шта-

ні ї п'їнжак; 2. Піджак. Куст'ум на рукавах ужє потєрс'а, а штани шче харош'ї.

КУТЬ-КУТЬ [кут'-кут']. Вигук, яким під-кликають цуценят. Кут'-кут', б'їжі швїч'є с'удї.

КУЧА -і, жс. 1. Купа, велика кількість ма-си, матеріалу, предметів. Д'їти на куч'ї п'їску' граїуц'а; 2. Юрба, натовп. Куча л'удей коло праїл'їн'а з'їбралас'а.

КУЧА НА КУЧИ [куч'ї]. Велика кіль-кість. Й'аблук тих – куча на куч'ї.

КУЧ-КУЧ [куч-куч]. Вигук, яким відга-няють телят. Куч-куч, куди ж ти ўл'їзло ў чужїї огород.

Очевидно, що ідіодіалект – узячна сфера для досліджування мовленнєвих територі-альних реалій різного масштабу (говірки, го-вору, діалекту, наріччя), посередньо він пов'язаний із загальнонародною (і літератур-ною) мовою; у ньому є й архаїка, сучасність і новації; він містить мовленнєво-життєвий досвід особистостей, які ступнево складають відповідні спільноти.

Методологія і конкретні способи здобу-вання фактажу, про що йдеться у статті, є коректними й ефективними, вони забезпечу-ють високий ступінь його природної достові-рності, автентичності.

Об'єктивний матеріал, одержаний такими методами, уможливує використати його для складання першого в україністиці чималого обсягом ідіодіалектного словника й масшта-бніших лексикографічних робіт, зокрема «Ді-алектного словника Центральної Слобожан-щини (Харківщини)» чи й омріяного «Слов-ника українських народних говорів».

Література

1. Леонтьев А. Предисловие // Березин Ф. М. Очерки по истории языкознания в России / Леонтьев А. — Москва, 1990. — С. 23.
2. Сагаровський А. Діалектний словник індивідуума : [фрагмент] / Сагаровський А., Іваштен-ко О. // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. — Вип. 8 : зб. пам'яті проф. В. Добоша. — Ужгород, 2005. — С. 108—120.
3. Сагаровський А. Із практики компонування Діалектного словника Харківщини / Сагаров-ський Анатолій // Волинь ; Житомирщина : Історико-філологічний збірник з регіональних про-блем. — Житомир, 2005. — № 14. — С. 179—185.
4. Тимофеев В. Диалектный словарь личности / Тимофеев В. — Шадринск, 1971. — 141 с.
5. Тимофеев В. Личность и языковая среда / Тимофеев В. — Шадринск, 1971. — 122 с.
6. Шевельов Ю. Прологомена до вивчення мови та стилю Григорія Сковороди / Ше-вельов Ю. // Поза книжками і з книжок / Юрій Шерех. — Київ, 1998. — С. 393—436.
7. Шевельов Ю. Чому общерусский язык, а не виборуська мова? : З проблем східно-слов'янської глотогонії / Шевельов Ю. // II Міжнародний конгрес україністів : доп. і повід. : Мо-вознавство. — Львів, 1993. — С. 54—65.